

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Geplant aan waterstromen

Want hij is als een boom, geplant
aan waterstromen,
die zijn vrucht geeft op zijn tijd,
welks loof niet verwelkt;
— al wat hij onderneemt, gelukt.
Niet alzo de goddelozen:
die toch zijn als kaf dat de wind
verstrooit.

Ps. 1 : 3, 4 (N.V.)

Psalm 1 spreekt zalig de mens „die aan des HEREN wet zijn welgevallen heeft, en diens wet overpeinst bij dag en bij nacht”. Een opvallende parallel vinden we in de opdracht die de HERE zelf verstrekt aan Jozua, voordat deze over mag gaan tot de uitvoering van zijn grootse opdracht: de verovering van het land Kanaän. We horen de HERE tot Jozua zeggen:

„Dit wetboek mag niet wijken uit uw mond, maar overpeins het dag en nacht, opdat gij nauwgezet handelt overeenkomstig alles wat daarin geschreven is, want dan zult gij op uw wegen uw doel bereiken en zult gij voorspoedig zijn” (Joz. 1 : 8, N.V.)

De parallel met Ps. 1 : 2 en 3 is duidelijk. Eveneens is duidelijk dat het in deze beide passages niet gaat om een theoretisch bestuderen van Gods Woord, maar om een zo indringende kennis van de wegen en woorden des HEREN, dat men zijn ganse leven daarnaar reguleren kan, en er moed, troost en wijsheid uit kan putten om zijn levenstaak naar uitwijzen van Gods Woord te volbrengen.

De HERE verzekert aan Jozua en in Ps. 1 dat dit volbrengen van zijn taak dan ook wél gelukken zal. Want zo iemand is „als een boom geplant aan waterstromen, die vrucht geeft op (zijn) tijd, welks loof niet verwelkt — al wat hij onderneemt, gelukt”.

De dichter gebruikt hier een beeld, dat hem en zijn volk bijv. uit Babel welbekend kan zijn. Hij spreekt n.l. over waterstromen, en doelt blijkens het hebreeuwse woord daarmee op kanaaltjes die thuis horen in het systeem van kunstmatige bevoeiing. Bij het wassen of overstroomden der grote rivieren liet men kunstmatige vijvers of bassins vol lopen met water, zodat men dit later, wanneer de droogte ingevallen was kon gebruiken om er via een verfijnd systeem van kanaaltjes de percelen mee te bevoeien.

De dichter denkt dus aan aanplantingen van vruchtbomen, boomgaarden in goed geïrrigeerd gebied: waterbeken, kanaaltjes zorgen voor een constante toevoer, ook in de droogste tijd van het jaar. Zulke bomen bedriegen de verwachting niet; zij doorstaan droogte en zandstorm — maar hun loof verwelkt niet en op tijd steeds dragen zij weer vruchten, jaar op jaar.

Hoezeer dit beeld de Joden (wonend in het grotendeels bergachtige, van regen afhankelijke kanaän) greep, blijkt o.a. uit Ps. 92 : 15 „in de ouderdom dragen zij nog vrucht en zijn zij fris en groen” (vgl. ook Jes. 58 : 11).

Met zo'n boom wordt nu de mens vergeleken, die Gods Woord overpeinst bij dag en bij nacht. „Wat voor de boom het water is, dat is het Woord van God voor de daarbij levende mens. Nieuwe levenssappen worden er hem voortdurend en in rijke overvloed door toegevoerd. Hij staat en wordt sterk” (Valeton I, a.l.). Stormen gaan over zijn hoofd. Tijden van droogte beleeft hij soms. Maar doordat hij Gods Woord overpeinst bij dag en bij nacht, verkommert hij niet. Het leven blijft in hem, en door de stormen des

levens wortelt hij zich alleen maar dieper in de vruchtbare grond en staat nog vaster dan te voren. Zelfs de tegenspoed wordt hem tot zegen.

Ook heet het van zo'n mens: al wat hij onderneemt, gelukt. Maar blijkens het door de dichter gebruikte beeld gaat het hier bepaald niet over mensen met een altijd even rooskleurig bestaan. Integendeel: „veel rampen zijn des vromen lot” en in het leven van Gods kinderen zijn „tegenheid en smart, veel wederwaardigheên” (Ps. 34 : 9 ber.). Gods kinderen zijn mensen van vlees en bloed aan wie het leven heus niet voorbijgaat. In tijden van zorg, oorlog, malaise klopt het leed ook aan hun deuren. Men behoeft nog geen Job te heten of met Job vergeleken te worden om met ps 73 eens bitter op te merken:

ik zag met nijdig' ogen aan,
hoe dwazen hier op rozen gaan;
en hoe godd'lozen in hun gangen
al veeltijds rust en vreë erlangen.

Het leven van Gods kinderen is niet altijd even rooskleurig, en men moet wel terdege Gods Woord dag en nacht overpeinsd hebben om in de rampen die der vromen lot zijn te kunnen zeggen: de HERE heeft gegeven, de HERE heeft genomen, de Naam des HEREN zij geprezen! Maar dat is het „geheim” van de mens die — hoewel soms zwaar beproefd — toch zalig gesproken wordt door de HERE (Ps. 1 : 1) en gelukkig mag heten. Men kan in het leven mensen tegen komen zo gebukt onder steeds nieuwe zorgen, dat het een raadsel is voor hun omgeving dat zij geestelijk zo veerkrachtig blijven; zij geven vruchten op hun tijd: in tegenspoed geduldig, in voorspoed dankbaarheid. Maar de oplossing van dit raadsel is te vinden in psalm 1, in de zaligspreking van de HERE zelf.

Méer nog: God zegt dat al wat zij ondernemen, wél gelukt. Dat wil — als bij Jozua — zeggen, dat zij het klaar spelen hun levensopdracht ten uitvoer en ten einde te brengen, van welke aard die opdracht ook zij, d.i. wat de HERE de mens als taak ook maar heeft toegedacht. Een taak die vaak successievelijk in het leven zelf pas duidelijk wordt. Zij kómen er — hoe zwaar het karwei ook is: het gelukt hun. Nimmer zullen zij of zal de

UIT DE INHOUD:

Geplant aan waterstromen	E. R. P.
Opbouw: het doel van ons blad	H. J. J.
Om de herstelling van de kerk in Zuid-Afrika (II)	J. M.
„In de crisis”	C. P. P.
Boekbespreking	C. V.
Persschouw	C. V.
Dr. Ir. J. Stellingwerff	Red.
Kerknieuws	
Verlag van de Senaat der Theol. Hogeschool	

HERE bij hen spreken van een mislukt leven. Wie geworteld is en blijft in Gods Woord, wordt bewaard voor een ontworteld, losgeslagen leven. Na elke storm die hem neerbuigt, tot de grond toe soms, vindt hij nieuwe kracht om zich weer op te richten.

Niet alzo de goddelozen: die toch zijn als kaf dat de wind verstrooit. De tegenstelling is volkomen. Wat is lichter dan kaf? Bij het minste zuchtje wind wordt het weggeblazen — alle kanten heen. Ze waren zo zeker van zichzelf, de goddelozen, men zag hen met vaste schreden de weg der zondaren betreden. Ze zaten genoegelijk bij elkaar, in een kring, en meenden zich de weelde te kunnen veroorloven te „spotten”, van uit de hoogte neer te zien op „die domme mensen”, die niet ruim konden denken noch breed wilden leven. God kent hen beter dan zij zichzelf kennen: zij zijn als kaf dat de wind verstrooit. Bij het minste of geringste is hun leven losgeslagen, zijn zij onderstboven. Zij zien geen kans om boven de ellende weer uit te komen. Geen wonder dat, aan het slot van ps. 1 gezegd wordt: de weg der goddelozen vergaat, loopt op niets uit. **Ramp-zalig** is hun einde, daar zij alle troost moeten missen, ja daar zij zichzelf die — enige — troost ontnomen hebben. Maar **zalig** ieder die aan des HEREN wet zijn welgevallen heeft en diens Woord overpeinst bij dag en bij nacht.

E. R. Postma.

Opbouw: het doel van ons blad¹⁾

Voor ik aan het eigenlijke onderwerp begin mogen twee opmerkingen voorafgaan: Wat er straks volgt is alleen voor mijn rekening. Het is geen redactionele verklaring of iets dergelijks. Nog minder spreek ik namens de medewerkers. Want die hebben de punten die werden rondgestuurd niet eerder gezien dan de leden. Ieder heeft dus het volste recht het er straks niet mee eens te zijn. De tweede opmerking is deze: Als ik spreek over het doel van ons blad heb ik het over wat mij voor ogen staat als ideaal om naar te streven. Er is geen sprake van dat wij het bereikt hebben en we zullen het ook wel niet bereiken. Maar we zullen er naar moeten „jagen of wij het ook grijpen mochten”. En nu dan de punten, die ik onder uw aandacht wil brengen.

1. Met de titel „Opbouw” spreken we uit, dat wij door dit blad willen medewerken aan de opbouw of de bloei van het leven van ons zelf en onze lezers. Opbouw is een woord

waarmee een actie wordt aangeduid. We zeggen er mee wat we willen doen. Namelijk bouwen of opbouwen.

De eerste en aan alle mensen bekende betekenis is: het opzetten van een tent. Het optrekken van een huis. Het bouwen van een stad. In deze zin komt het ook in de Bijbel voor.

Maar daar krijgt het ook een overdrachtelijke betekenis. In een tent gingen een man en vrouw wonen en daar groeide een gezin. In een groter huis woonde een familie. Later als men was uitgegroeid tot een volk bouwde men een stad. En zo krijgt bouwen of opbouwen de betekenis van: de kracht en het welzijn bevorderen van het gezin enz. Wij kennen allen wel de bekende uitdrukking: „Elke wijze vrouw bouwt haar huis”. Spreuken 14 : 1. D.w.z. zij bevordert de bloei van haar gezin. Heel het oude volk krijgt de naam van huis Israëls. Ook wordt het aangeduid met Jeruzalem of Sion. Als David in Ps. 51 bidt: „Doe

wel bij Sion naar uw welbehagen, bouw de muren van Jeruzalem op", dan vraagt hij, dat de HERE welvaart aan Zijn volk zal geven en z'n bloei bevorderen.

In het N.T. wordt dit overdrachtelijk gebruik van het woord bouwen overgenomen vooral door Paulus. Het doel van zijn apostolische arbeid is: Opbouw. Door de verkondiging van het Evangelie is het fundament van de gemeente gelegd. Dat is aan Paulus toe- vertrouwd. Maar ieder moet nu toezien hoe hij op dat fundament opbouwt. I Cor. 3 : 9.

Maar niet alleen apostelen en profeten moeten bouwen. Doch elk lid van de kerk moet daaraan meedoen. Ieder die de HERE en Zijn volk liefheeft zal dat ook doen. Want de liefde sticht, bouwt op. Met de tongentaal, die voor oningewijden abacadabra is, heeft Paulus niet veel op. Wie in tongen spreekt bouwt zichzelf wel, maar niet de andere leden der kerk. En alle dingen moeten dienen tot stichting of opbouw. I Cor. 14 : 26. Dat alle leden der kerk bij dat werk worden ingeschakeld blijkt zonneklaar uit I Thess. 5 : 11. Paulus heeft gesproken over het sterven en over de wederkomst van Christus. En in dat verband zegt hij dan: „Daarom be- moedigt elkander en bouwt elkander op.”

Uit de Schrift is dit spraakgebruik in de kerktaal overgegaan. Maar in de verschillen- de perioden van de kerkgeschiedenis krijgt het woord een verschillende kleur. Toen de rede op de troon werd gezet nam stichten of opbouwen de betekenis aan van: redelijk inzicht geven, het verstand bevredigen. In Friesland heb ik dat ook wel ontmoet. Velen vonden een preek stichtelijk of opbouwend als die het denken had bevredigd. Dan zeiden ze: Dat was een degelijke preek. Dat zat „redelijk” goed in mekaar.

In tijden dat het gevoel zijn rechten liet gelden kreeg stichten of bouwen de betekenis van: in ontroering brengen, tot tranen toe bewegen, het innerlijke in beweging zetten. Stichtelijk kreeg zo de betekenis van: gemoedelijk, ontroerend. Dat werd vaak zo over- dreven, dat nuchtere mensen voor zulk een stichtelijkheid stichtelijk bedankten. Waar ze gelijk aan hadden. Als ik me niet vergis is er ergens wel eens zorg geweest, dat Opbouw deze kant uitging. Niet al te vriendelijk sprak men wel eens van een zekere vroomheids- cultus. Men hoeft daarvoor dunkt mij niet bang zijn. Ik kan mij wel vinden in een paar regels, die in mijn herinnering opkwamen: „Schoon 't haantje in de borst geen koning

mag kraaien,
Moet men het ook niet de nek omdraaien”.

In tijden dat men de wil en het handelen als het voornaamste deel van de mens be- schouwde kreeg opbouwen de betekenis van: de wil sterken en het goede handelen bevor- deren.

We zullen deze eenzijdigheden moeten trachten te vermijden. We zullen met ons woord het hart van de mens moeten raken, waaruit de uitgangen van het leven zijn. Het hart, in bijbelse zin, denkt, gevoelt, wil en dringt tot handelen. De HERE zoekt het hart van Zijn volk. Door Zijn Woord en Geest zet Hij de harten om. Daardoor werkt Hij geloof en bekering. Hij verlicht het verstand en buigt de wil en neigt alle genegenheden, zodat zij op Hem gericht zijn. Hij is het die werkt „het willen en het werken naar Zijn welbehagen”. Maar wij mogen Gods mede- arbeiders zijn. Want het is Zijn wil dat wij „onze zaligheid bewerken met vrees en beving”.

We moeten ons maar niet verbeelden, dat wij de kerk wel bouwen kunnen en het leven wel zullen reformeren. We moeten maar be- denken wat er staat in Ps. 127 : 1:

„Als de HERE het huis niet bouwt,
tevergeefs zwoegen de bouwlieden daaraan”.

De HERE doet het door de verkondiging van het Evangelie en door de prediking van Zijn Wet. We zijn in alles totaal van Hem afhankelijk. En onze verwachting moet in alle opzichten van Hem alleen zijn.

Een blad kan maar een heel klein beetje doen „tot opbouw van het gereformeerde leven”, zoals we dan zeggen. Maar wat we doen kunnen moeten we ook doen. Dat is: De rijkdom van het Evangelie aan onze lezers voorstellen. En aan hen voorhouden de heer- lijke dienst van Zijn dienste, die nooit verdriet. Door samen te zoeken, wat de goede en heilige wil van God is. Ik zou willen, dat ons blad werd een echt Evangelische krant, een echt Christelijk blad. Een weekblad met de Bijbel om zo te zeggen. Het is de moeite waard om

daarnaar te jagen met al wat in ons is.

2. In onze titel ligt ook uitgedrukt, dat afbreken ons eigenlijke doel niet is. De pro- feten moesten ook wel afbreken en uitrukken. Maar dat was hun een last. Het was hun lust om te bouwen en te planten. Dat was ook de eigenlijke taak van de Here Jezus: „Want God heeft Zijn Zoon niet gezonden in de wereld, opdat Hij de wereld zou veroordelen, maar opdat de wereld door Hem zou behou- den worden”. Joh. 3 : 17. Ook Paulus spreekt ergens van de bevoegdheid, die de HERE hem gegeven heeft niet om af te breken, maar om op te bouwen. II Cor. 10 : 8.

Mogelijk zal iemand daartegen opmerken, dat de Here Jezus toch ook veel gestreden heeft, dat Hij herhaaldelijk gepolemiseerd heeft. Dat is zeker waar. Maar tegen wie? Tegen vijanden van het Evangelie. Tegen hen, die niet van genade wilden leven, maar uit de wet. Hij heeft wolven weerstaan en rovers van de kudde geweerd. Maar het eigenlijke werk was opbouwen, redden, be- houden. Mij komt voor de geest het program van Zijn arbeid uit Lucas 4: „De Geest des HEREN is op Mij daarom, dat Hij Mij gezalfd heeft, om aan armen het evangelie te brengen; en Hij heeft Mij gezonden om aan gevange- nen loslating te verkondigen en aan blinden het gezicht, om verbrokenen heen te zenden in vrijheid, om te verkondigen het aange- name jaar des Heren”.

Wij zullen de strijd niet moeten schuwen, waar die nodig is en waar die nuttig is. Maar we zullen daar geen plezier in mogen hebben. Zonden moeten aangewezen worden en boze handelingen moeten bestreden worden. Maar dan zo, dat het de betrokkenen raakt in hun hart, tenminste raken kan. Zelfs onze pole- miek zal zo moeten zijn, dat ons hart daarin spreekt en de liefde daartoe drijft. Zodat iedereen kan voelen: het is niet om het vech- ten en het afbreken te doen maar om het behoud. Als een gebouw moet hersteld wor- den kan het nodig zijn een stuk muur weg te kappen en nieuwe stenen in te voegen. Soms moet een halve muur omver of een funda- ment uitgegraven en nieuw gelegd worden. Maar een verstandige reparateur zal toch nooit verder gaan dan strikt nodig is.

We moeten niet vechten tegen verre vijan- den, die ons toch niet lezen. En niet strijden tegen denkbeeldige gevaren. Dat het commu- nisme slecht is weten we al lang. Maar het zal nodig zijn de geest van het communisme te proeven en te ontmaskeren. Dat de wereld boos is hoeven we niemand vertellen. Maar naar het woord van Johannes zullen we moe- ten beproeven of de geesten uit God zijn. Van directe polemieks verwacht ik weinig heil. Aantonen dat het zus of zo niet moet kan wel eens nodig zijn. Maar ik acht het nuttiger maar te zeggen hoe iets wel moet. Nog nutti- ger het dan maar goed te doen. Mij zweeft voor de gedachten een woord van de Schrift: „Overwint het kwade door het goede”.

3. Een blad is een goed instrument om het christelijke leven op te bouwen, als er goede woorden in geschreven worden.

Eigenlijk is het geschreven woord maar een surrogaat. Hoe kunnen wij invloed hebben op anderen ten goede? Door een goed woord te spreken. We kunnen treurende door een troostend woord opbeuren. We kunnen dwa- lende door een vermanend woord terecht brengen. We kunnen zwakken door een krach- tig woord sterken. Van het Evangelie, dat Het Goede Woord bij uitnemendheid is, staat ge- schreven, dat het een kracht Gods is tot zalig- heid. Dat wil zeggen: Tot redding van heel het leven met al z'n schakeringen.

Maar ook het christelijke woord, beheerst door de Heilige Geest en gesproken naar uitwijzen van het Evangelie, kan een kracht ten goede zijn. In Ef. 4 : 29 lezen we: „Geen liederlijk woord kome uit uw mond, maar als gij een goed (woord) hebt, tot opbouw, waar dit nuttig is, opdat zij die het horen genade ontvangen”.

Ook het geschreven goede woord kan „ge- nade” uitdelen. Als we via een blad bij een lezer in huis komen dan moeten we die lezer iets te zeggen hebben. Een bekende rubriek in een niet-onbekend blad voert als titel: „Ik wil eens met u praten”. Dat zou ook geen gekke naam zijn voor een blad.

Ik weet niet of van het spreken van een goed woord onder christenen wel veel terecht komt. Maar dat er veel gekletst wordt en dat er veel ijdele woorden worden gesproken mag

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaaker, Leiden
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de

Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2,
Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

wel aangenomen worden. Maar in vele kranten wordt ook veel veel gezwaard en via aller- lei geschriften komt er veel ijdelheid in onze gezinnen. Veel nieuwtjes en veel sensaties bouwen niet op, maar breken af.

Spurgeon schrijft ergens, dat sommige sprekers en schrijvers zakken vol woorden uitstrooien. Maar de meeste zakken zitten vol kaf en men mag blij zijn als er hier en daar een korreltje tarwe tussen het kaf zit.

We moeten oppassen, dat we geen zakken vol kaf uitstrooien. Kaf zal er zeker onder onze geschreven woorden zijn. Paulus spreekt ergens van hout, hooi of stro, dat voor de bouw der gemeente gebruikt wordt. Maar hij noemt ook goud, zilver en kostbaar gesteente. In de dag der dagen zal aan het licht komen waarmee wij gebouwd hebben. Ik mag ook wel zeggen: waarmee wij de lezers gevoed hebben.

Door welke woorden wordt opgebouwd? Door woorden, die goed spreken van de HERE. Door woorden, die vol geladen zijn van Gods beloften. Door woorden die vol zijn van dreiging en oordeel over ongeloof en godde- loosheid. Door woorden die ons voor ogen schilderen de heerlijkheid en majesteit van Gods werken. Door woorden, die de historie van de kerk voor ons doen leven. Door woor- den ook, die licht werpen over wat er in deze wereld gebeurt en omgaat. Die ons de weg wijzen, die wij te gaan hebben om goed en wel door de doolhof van dit leven te geraken. Door woorden — mocht het zijn — van dichter en schriftgeleerden, die ons onthullen de veelkleurige wijsheid Gods. Door woorden, die ons altijd weer heenwijzen naar het Levende Woord Gods, dat is Christus Jezus.

4. Met Opbouw zouden we wel allen willen bereiken, die het leven en de zaligheid buiten zichzelf in Jezus Christus zoeken. Ja we zou- den ook hen, die dat nog niet doen, daartoe willen bewegen.

Daarmee is uitgesproken, dat ons blad geen theologen-blad wil zijn. Al mag een theoloog gerust op zijn tijd in Opbouw theologiseren voor theologen. Ook willen we er geen filosofen-blad van maken. Al mogen filosofen er wel eens in filosoferen. We willen geen wetenschappelijk blad zijn, want dat is alleen verstaanbaar voor mensen van wetenschap. En die zijn dun gezaaid. Men kan wel zeggen, dat in elk christen een theoloog en filosoof en weet ik veel wat voor -oog en -oof meer schuilt. Maar ik ben zo vrij, dat te betwij- felen. En zijn wel enige theologen en filosofen naar art. 8, maar groot is hun getal niet. Wat mij betreft mogen theologen en wijsgeren, letterkundigen en geschiedkundigen, natuur- kundigen en astronomen, economen en politi- ci, geologen en sociologen in Opbouw schrij- ven. Soms wel alleen voor deskundigen. Maar als regel zó, dat christenmensen van normale ontwikkeling er iets aan kunnen hebben.

Daarmee wil ik allerminst zeggen, dat ieder alles moet lezen of kunnen lezen wat in ons blad wordt voorgeschoteld. Dat is wel onmo-

gelijk. Misschien ook wel ongewenst. Een der redacteuren pleegt nog al eens te zeggen: We leven bij de gratie van de variatie. Anders gezegd: Smaken verschillen. Wat de een niet lust daarmee verzadigt zich een ander. „Elk zijn smaak — zei de boer — en hij at vijgen voor de dorst”. Ik zou durven zeggen: Als er elke week één artikel wordt gelezen, dat waarlijk op de een of andere manier opbouwt, dan is dat wel 2 dubbeltjes waard.

Maar wel zal iedere medewerker moeten trachten zo te schrijven, dat hij door zoveel mogelijk lezers zal kunnen worden verstaan. Wat niet verstaan wordt bouwt niet op. Wie over muziek schrijft zal door een normale liefhebber van muziek toch graag verstaan worden. Wie een gedicht analyseert zal toch begeren door iemand, die van gedichten houdt, begrepen te worden. Of zo men het niet kan begrijpen, dan moet het toch mogelijk zijn aan te voelen wat de schrijver bedoelt. Wie over politiek of economie schrijft zal dit niet doen voor louter politici- van-beroeep, maar voor meelevende christenmensen, opdat zij leren hoe ze op politiek terrein hebben te leven naar uitwijzen van het Evangelie.

Voor enige tijd hoorde ik uit de mond van iemand, die nogal veel in de pen klimt, de volgende uitspraak: „Als ik schrijf denk ik altijd dat ik voor mijn moeder schrijf. Zij heeft een goed verstand, maar verstaat alleen Nederlands. Nu tracht ik zo te schrijven, dat zij misschien wel niet alles begrijpt, maar dat zij er toch wat aan heeft”. Ik ken geen betere manier van schrijven in ons blad.

Mogelijk merkt iemand op: Maar denkt u wel aan onze studenten? En aan onze jongens en meisjes op de Middelbare scholen? En aan onze jeugd?

Ik zou willen antwoorden: Aan hen allen denk ik wel degelijk. Ik denk er niet aan van Opbouw een speciaal studentenblad te maken, noch een blad voor de scholieren of voor de jeugd in het bijzonder. Maar ik hoop wel, dat wij hun iets kunnen meegeven op de levensweg. Maar ik zou willen vragen: Hebben zij niet nodig, wat bovengenoemde moeder nodig had? Als die moeder het kan verstaan, dan toch hoop ik een student ook wel? Moeten onze jonge mensen niet thuis raken in de Schriften, die wijs kunnen maken tot zaligheid? Moeten zij niet op de hoogte zijn met wat God met Zijn kerk deed in het verleden? Als wij maar een waarlijk Evangelisch blad geven, een werkelijk christelijk weekblad, dan zullen mensen van allerlei slag en ontwikkeling en leeftijd er wat aan hebben.

Een dezer dagen werd mij het volgende verteld. Een hooggeleerde, die les geeft aan studenten van een openbare Universiteit, had opgemerkt, dat „onze jongens” als zij „aankomen”, terecht komen in een storm van allerlei ongelooftheorieën, die hen doet wankelen op hun benen. Maar wie komen er in de regel door? Zij, die van hun moeder het bidden hebben geleerd. En die haar hebben horen vertellen van de Here Jezus.

Er zijn studenten, die hun „moedertaal” niet meer verstaan. Zij zullen van hun voetstuk moeten afstappen. Er zijn jonge mensen, die sjuouwen met allerlei echte of onechte problemen. Laten zij niet vergeten, dat het Evangelie en de Wet des HEREN echte wijsheid geven en de rechte wegen wijzen door het land der problemen.

Ik beweer helemaal niet dat wij genoeg geven. Maar wel, dat we ons best doen. Als er klachten zijn dat wij niet genoeg geven en niet genoeg kunnen geven, ik zal hun geen ongelijk geven en niet boos worden. Maar ik zou wel willen vragen: Geeft gij hun dan, wat zij nodig hebben. Of wijst ons mensen aan, die dat kunnen doen. Als iets werkelijk tot Opbouw kan dienen, zullen wij dat met graagte en dankbaarheid opnemen.

5. Opbouw zal gericht moeten zijn op de vergadering van allen, die Gods Naam ootmoedig vrezen. Die met ons staan op dezelfde basis van Schrift en Belijdenis.

We hoeven er niet lang over te praten, dat het met de eenheid in eigen kring niet zo mooi staat. Evenmin, dat de gescheurdheid onder de Gereformeerden een verdrietige zaak is.

Maar het kan wel dienstig zijn iets te zeggen over de middelen, die moeten worden aangewend om verdeeldheid te overwinnen en scheuren dicht te naaien. Wat verbindt? Wat echt opbouwt. De liefde sticht. Christus verenigt. De vreze des HEREN bindt samen.

Meningsverschillen mogen er zijn en zullen er zijn. Er staat nergens: Denkt allen hetzelfde. Ook niet: Weest het in alles altijd eens. Zulke onmogelijke eisen stelt de HERE ons niet. Maar wel lezen we in Fil. 2: „Maakt mijn blijdschap volkomen, door eensgezind te zijn”. We zullen dezelfde gezindheid hebben. We zullen op het éne bedacht zijn. Op dat ene namelijk, dat we in Jezus Christus kunnen zien.

We zullen één moeten zijn „in liefdebetoon, één van ziel, één in streven, zonder zelfzucht of ijdel eerbejag”. Die gezindheid kunnen we alleen ontvangen van Hem, die hoewel Hij Gode gelijk was zich heeft vernederd en gehoorzaam is geworden tot de dood, ja de dood des kruises.

We zullen er naar moeten jagen om die gezindheid te tonen in ons schrijven. Zodat men proeft: Daar is de vreze des HEREN. Daar leeft oprecht geloof en daar heerst de liefde en daar is een vaste hoop op God. Daar is de zucht om in alles de HERE te behagen.

Dan kunnen er wel twee of ook wel vier bladen zijn. Maar toch één gemeenschap. Dan kunnen er wel verschillende liggingen en meningen zijn. En toch zal er dan de drang zijn om aan één Avondmaalstafel aan te zitten. Dan zullen we elkaar geen vliegen afvangen en geen zieltjes van mekaar winnen. Dan zullen geen greppels gegraven worden, maar worden dicht gegooid. Heerlijk doel om daar een beetje aan te mogen meewerken.

6. Wat de medewerkers betreft, ik zou de kring, waar wij hen zoeken, zo ruim mogelijk willen trekken. Ik denk niet, dat daar een formule voor te vinden is waaraan we hen kunnen binden. Ze zullen met ons moeten staan op dezelfde basis van Schrift en Belijdenis. Maar daarmee schijnen (of blijken) we niet klaar te komen. Want ook de oud-Gereformeerden zeggen op die basis te staan. Maar ze vinden allicht onze kost veel te licht.

Een doorbraak-man zal ook zeggen op die grondslag te staan. Maar hij zou het in ons gezelschap toch niet kunnen vinden.

Er staan trouwens niet veel schrijvers te dringen om in ons blad te mogen schrijven. Maar ik zou niet weten, waarom we iemand zouden weren, die één met ons in belijdenis, ook één met ons is in het najagen van het doel, dat ik heb trachten aan te duiden.

Ik zou willen, dat de HERE het ons gaf zo te schrijven, dat men in brede kring proefde: Daar is de hartelijke begeerte om naar het Woord des HEREN te luisteren. Daar is de christelijke vrijheid, waarmee Christus ons vrijgemaakt heeft. Dat kan ons alleen door Gods genade geschonken worden. Daarom mogen en moeten we bidden. Als onze arbeid

niet biddend gedaan wordt en niet gedragen wordt door het gebed van velen, die treuren om de breuk van Sion en het goede voor haar zoeken, dan zal ons werk met vruchteloosheid worden geslagen.

7. Tenslotte: Er zijn bij mij nog vele wensen voor de opbouw en uitbouw van ons blad. Ik bedoel niet, dat het groter van omvang moet worden. Mogelijk kan, als we financieel sterker worden, wat meer aandacht aan de „opmaak” van het blad besteed worden. Ook kunnen dan waarschijnlijk wat meer lettertypen worden gebruikt. Misschien is het ook wel te wensen, dat aan medewerkers een redelijk honorarium kan worden gegeven. Of schoon ik persoonlijk er ook wel iets heel moois in vind, dat we iets „pro Deo”, d.i. voor de HERE mogen doen en „pro Ecclesia”, dat is voor de kerk, zonder beloning in geld.

Maar ik zou wel wensen, dat er wat meer drang kwam om daadwerkelijk mee te werken. Vele medewerkers zitten al tot over hun oren in het werk. Weet gij iemand, die ons op een of ander terrein, bij het licht van het Evangelie en met verstand van zaken kan voorlichten, wek hem of haar dan op om mee te doen.

Ik zou wat meer voorlichting willen over de lectuur, die onze jongens en meisjes kunnen lezen. Nu lezen ze wellicht veel rommel, omdat hun het goede, dat er ook toch nog wel is, niet wordt aangewezen.

Ik zou wel willen, dat iemand ons kan laten zien en horen, wat er eigenlijk in onze tijd gaande is, in deze verwarde van God losgeslagen wereld.

Ik zou wensen, dat iemand voor ons kon schrijven over de wonderen van het heelal of over de wonderen van de atoomwereld enz. enz.

Ik zou wat meer willen horen over allerlei werk van barmhartigheid, dat ons gebed en steun nodig heeft. Wat weten we van en wat doen we voor ellendigen? Wat weten we van en wat doen we voor de strijd tegen roepende zonden? Wat doen we tot heling van de duizend wonden, waaraan het leven der wereld verbloedt? Zo zou er wellicht meer te noemen zijn, als ik niet vreesde te veel van uw aandacht te vergen. Ik wil eindigen met mijn dankbaarheid uit te spreken — ik ben zeker mede namens anderen te spreken — dat wij deze arbeid mochten beginnen en volhouden. En daaraan toevoegen de bede: „O HERE, bevestig Gij het werk onzer handen over ons, ja, het werk onzer handen, bevestig dat”.

H. J. Jager.

¹⁾ Toespraak, gehouden op de ledenvergadering van „Opbouw” van 13 Juni 1959.

Om de herstichting van de kerk in Zuid-Afrika

II

Met enkele van de uitspraken van prof. Nauta, die, volgens „Die Kerkblad” uiterst aanvechtbaar zouden zijn, willen wij ons bezighouden. Dat geeft ons gelegenheid om de herstichting van de Geref. Kerk te Rustenburg in Transvaal op 11 februari 1859, iets meer van nabij te bezien dan we dat deden in de beide artikelen, die we naar aanleiding van het eeuwfeest geschreven hebben.

Laten we maar beginnen met de mening van Nauta, dat de daad van de herstichting in 1859 een onbezonnen daad van een onverantwoordelijk heethoofd, een hartstochtelijk drijver, een scheurmaker zou zijn geweest.

Is er reden om dat te denken en dat te zeggen van Postma en zijn activiteiten in Zuid-Afrika vóór en tijdens de „herstichting” te Rustenburg? We geloven het niet. Nu moeten wij er bijvoegen dat wij de bovengenoemde woorden niet hebben gelezen van prof. Nauta zelf, maar dat ze vrije weergave zijn van Nauta's gevoelens in deze, door de redactie van „Die Kerkblad”.¹⁾ Wel heb ik gelezen van Nauta zelf, dat hij de vraag stelt of Postma in Transvaal niet meer geleid is dan dat hij zelf leider was.

Om met dat laatste te beginnen. Wanneer men leest wat dr G. C. P. van der Vijver in zijn mooie boek over Postma, schrijft over de aankomst van Postma in Transvaal en zijn eerste contacten met de broeders aldaar, dan

krijgt men wel de indruk, dat Postma meer geleid werd dan dat hij doelbewust leidde, in deze eerste periode van zijn verblijf in Transvaal. Helemaal niet verwonderlijk, naar mij voorkomt.

Wanneer men pas enkele weken in een vreemde wereld vertoeft is men niet in staat om de gehele situatie zo te overzien dat men zich een goed oordeel kan vormen en weloverwogen een koers kan wijzen en duidelijk kan zeggen: daarheen moeten wij ons begeven. Niemand mag het Postma euvel duiden dat hij dit niet kon. In zijn artikelen in het Centraal Weekblad heeft Nauta dat laatste ook niet gedaan.

Postma is op 10 november 1858 voor het eerst in Transvaal aangekomen na een lange zeereis en een lange landreis. Op 22 april vertrokken uit het vaderland, bereikte hij bijna zeven maanden later zijn reisdoel. Hij had gereisd per zeilschip en ossewagen. Per zeilschip naar de Kaap en daarna per ossewagen door de Kaapkolonie en Natal. Onderweg had hij onderscheidene predikanten van de Nederd. Gereformeerde kerk ontmoet en met hen op de meest broederlijke wijze gemeenschap geïeënd. Ook wel gepreëkt voor hen. Onder anderen de bekende ds Andrew Murray, die vooral over het gebed, aangrijpend, puriteins, schots, gevoelig vroom geschreven heeft. Postma kon met zijn zuidelijke collega's goed overweg. Vooral ook met Murray. Hij was bepaaldelijk geen hoekig man, noch een heethoofd noch een hartstoch-

telijk drijver noch een scheurmaker van aard en aanleg. Hoewel hij een dominee was van de Afscheiden kerk in Nederland, die toch maar verklaard had zich af te scheiden van de Herv. Kerk als zijnde de valse kerk, was Postma niet een man die overal op de wereld, de collega's die hij ontmoette de vraag voor de voeten wierp: hoe staat gij tegenover de Afscheiding in Nederland? En die als ze, onwetend, zeiden: wij weten het niet, dan maar zei: dan wordt het tijd dat ge het weet. En tot zo lang gij niet partij kiest, onderhoud ik met u geen gemeenschap. Immers uw niet partijkiezen is, blijk van verkeerde keus. Neutraliteit is onbestaanbaar! Zo'n kortzichtig en dom man blijkt Postma niet te zijn geweest, wanneer men Van der Vijvers biografie leest. En toch was hij een echte zoon der Scheiding. Geen half zachte. Kon dat dan? Blijkbaar wel.

Toen Postma te Rustenburg in Transvaal nog maar nauwelijks was aangekomen, tekende hij in zijn reisjournaal aan (d.d. 10 nov. 1858; V. d. Vijver, 188): „Ik ontwaar hier een strijd! Er zijn er die de Evangelische Gezangen niet zingen... anderen zouden daarbij niet gaarne van het zingen der Gezangen afzien”. Achter dit ene zinnetje uit het journaal van Postma zat heel wat, zo zou later blijken. Veel meer dan Postma vermoedde op de dag dat hij het in zijn reisjournaal neerschreef.

Hij ontdekte dat er in de gemeente te Rustenburg grote verdeeldheid bestond. Later bleek dat deze verdeeldheid héél erg was. Dat er een scheur door de gemeente liep. Dat vele leden niet meer kerkten. Dat wel een zestigtal kinderen ongedoopt was.

De verdeeldheid in de gemeente te Rustenburg was verdeeldheid, die openbaar werd bij het punt van het zingen van de Gezangen. U weet dat het punt van de Evangelische Gezangen in het begin en midden der vorige eeuw een zeer gevoelig punt was. U weet hoe het bij de Afscheiding hier te lande ook gegaan is, voor een zeer belangrijk deel, over de Gezangen. Deze gezangenkwestie zat ook in Zuid-Afrika.

Waarom was dat zo? Was dit nu zo een belangrijk punt? Wat doet het er toe of we nu een gezang in de kerk zingen of niet? Wat doet dat er toch toe? Als dat gezang maar schriftuurlijk is hindert het toch niets? Inderdaad, daar zegt u wat. Als het gezang schriftuurlijk is. Maar als het nu eens niet schriftuurlijk is? Dan komen natuurlijk de moeilijkheden. Vooral komen die moeilijkheden als de kerkelijke „besturen” het aandurven om de verplichting tot het zingen van onscriptuurlijke liederen aan de voorgangers en aan de gemeenten op te leggen. Men krijgt dan een soortgelijke kwestie in de kerk als het geval was, toen in 1942/44 de generale synodes bindend, verplichtend, een leerbesluit gingen opleggen aan de kerken dat boven de Schrift uitging. Dat was in 1942/44 een binden van de consciënties aan inzettingen van mensen, boven de Schrift of naast de Schrift. Nu de gereformeerden hebben te allen tijde zich niet willen laten binden aan menseninzettingen. Het was met de gezangen in de Herv. Kerk hier in Nederland en in Zuid-Afrika iets later, precies zo in de grond. Het zingen van gezangen werd niet in de vrijheid gelaten, (had men dat maar gedaan!) maar werd **verplicht** opgelegd. Men moest ze opgeven wanneer men dienaar des Woords was, en men behoorde ze zich te laten opgeven wanneer men in het ambt aller gelovigen in de kerk zat.

Het is bekend hoeveel onscriptuurlijke gedachten en voorstellingen in de Evangelische Gezangen werden gevonden. Deze onscriptuurlijke gedachten en voorstellingen werden doormiddel van de gezangen in de gemeente ingedragen. Het lied predikt ook. Daar kwam bij, dat er naast de tegenstanders, dat waren de mensen die de onscriptuurlijke gedachten en voorstellingen in de Evangelische Gezangen onderscheidden en zich er aan stootten, ook mensen in de kerk waren, die deze liederen met hun onscriptuurlijke inhoud prachtig vonden. Mooier dan de Psalmen. De Psalmen vonden ze ouderwets. De gezangen op de hoogte van de tijd. Nu dat waren deze dan ook wel. Ze waren echt producten van de geest van die tijd.

Op deze wijze gingen de gemeenten uiteen. In Rustenburg ervoer Postma, toen hij er nog maar even was, dat er een diepe tegenstelling bestond bij dit punt van het zingen van de Evangelische Gezangen.

Natuurlijk was deze tegenstelling niet een onbenullige of een oppervlakkige tegenstelling.

Uit het artikel van prof. Nauta krijgt men de indruk, dat hij het wil doen voorkomen, dat het in Rustenburg maar over gezangen ging. Men krijgt de indruk dat Nauta wil zeggen: de hele herstelling in Rustenburg is een opgeschroefde zaak. Men had alleen maar bezwaren tegen het zingen van gezangen in de kerk. En om die reden meende men in gemoede de gereformeerde kerk te moeten herstiten. Dat die domme en boerse lieden in Transvaal dat meenden, dat is tot daaraan toe, maar nu vandaag moet men toch wijzer wezen en daar niet meer achter gaan staan, en niet meer zeggen, dat de gereformeerde kerk in Zuid-Afrika daar is hersticht.

Indien deze indruk juist is, en ik geloof dat ze juist is, dan moet men van de kerkhistoricus aan de Vrije Universiteit zeggen, dat hij blijkbaar niet goed meer weet welke onscriptuurlijke gedachten en voorstellingen in en door de Evangelische Gezangen in de kerk werden geïmporteerd.

En zou men hem de vraag kunnen stellen: maar hoe denkt u over de gezangenkwestie

in Nederland rond 1834? Die kwestie was toen nauw verbonden aan de hele strijd tegen de geest der eeuw in de kerk en tegen bindingen aan mensen-inzettingen in de kerk. Bijna zou men geneigd zijn te denken dat het invoeren van een nieuwe kerkorde in de syn. Geref. Kerken hier te lande niet los staat van een veranderende visie op de autoriteit van menseninzettingen in de kerk. Tegen die autoriteit betrok het oude, ongewijzigde artikel 31 van de K.O. een sterke wacht. Dat oude artikel 31 met zijn sterke wacht tegen menseninzettingen in de kerk, althans tegen de autoriteit, die de consciënties bond, is in de nieuwe kerkorde van de syn. Geref. Kerken verwijderd. Tussen de visie van prof. Nauta op de gebeurtenissen in Rustenburg en zijn arbeid voor de wijziging van de K.O. hier te lande, ligt meer verband dan men oppervlakkig zou vermoeden.

(Wordt vervolgd)

J. Meester.

*) Aldus de weergave van prof. Nauta's woorden in „Die Kerkblad” van 1 april 1959. In Centr. Weekblad, waarin prof. Nauta publiceerde, staan deze woorden voorzover wij ons herinneren niet.

„IN DE CRISIS”

Wie woensdagavond 10 juni j.l. prof. Berkouwer hoorde spreken over **Calvijn** in zijn zoeken van de eenheid der kerk, ter gelegenheid van de Nationale Herdenking te Amsterdam, kon onder de indruk komen, niet alleen van de gloed en verve van Berkouwers spreken, die getuigden hoezeer hij zelve gegrepen en ontroerd was door zijn onderwerp, maar tevens van het aangrijpende feit, dat dezelfde rede, in precies dezelfde bewoordingen, over prof. dr. K. Schilder had kunnen gehouden worden.

„Met al de hartstocht van zijn geladen persoonlijkheid heeft hij gestreden voor de **eenheid der kerk**”, schreef ds J. H. Velema bij Schilders overlijden.

Wanneer we in dit artikel aandacht vragen voor een niet onbelangrijk onderdeel van Schilders beschouwingen over de kerk, dan werkt hier de intentie in de eenheidsbeweging onzer dagen een motief naar voren te brengen, dat ons mede kan helpen onze houding daar tegenover te bepalen.

***

Het door mij bedoelde element in Schilders kerk-beschouwing is uitgedrukt in de woorden, die als opschrift boven dit artikel staan, en die zo letterlijk door hem meermalen bezigd werden.

„**In de crisis**” — op de klank af een barthiaanse leus! Maar als twee hetzelfde zeggen is het daarom nog niet hetzelfde.

Dr P. J. Richel attendeerde in zijn dissertatie over het kerkbegrip van Calvijn, die een doorgaande critiek bevat op het kerkbegrip van Schilder, op deze schijnbare overeenkomst met Barths theologie der crisis. „Komen wij nu tot het beoordelen van deze zienswijze dan is onze eerste opmerking dat ze een frappante, op zijn minst formele, overeenkomst met de dialectische theologie bezit. In beide beschouwingen wordt het zijn aan het worden opgeofferd, het statische door het dynamische verslonden” (p. 70, 71). „Schilder toonde zich een buitengewoon scherp en tevens scherpzinnig bestrijder der dialectische theologie, maar, ofschoon van geheel andere praemissen uitgaande dan deze, hebben zijn dogmatische beschouwingen niettemin veel overeenkomst in haar conclusies met die der dialectische theologie. Men wijzige slechts Barths „Akt des Glaubens” in Schilders „Akt des Versammelns.”” (p. 179).

Wat nu Schilder in dit verband bedoelde met „in de crisis” en hoe hij dacht over de parallel die Richel trekt van hem naar Barth, kan in één slag duidelijk worden uit het volgende citaat van zijn hand:

„Zodra Gods Geest ergens een bekering werkt, zijn **automatisch** alle bestaande kerk-instituten „in de crisis gebracht”. Want de kerk **wordt** dagelijks vergaderd door Christus (in onvoltooid tegenwoordige tijd); alleen dwazen zien in deze volzin, die letterlijk in de Catechismus staat, een zeker barthianisme of een „actualiteits”-beginsel; zulke nonsens

staat alleen maar in bepaalde dissertaties van de theologische faculteit der V.U. En omdat God in Christus de kerk vergadert, en buiten Zijn congregatie geen zaligheid is, daarom **moet** iedere kerk elk ogenblik bereid zijn, bij verandering van Geestesgetij „grenscorrecties” aan te brengen. Zodra ergens gelovigen zich bereid tonen, of opnieuw bereid tonen, te leven, of weer te gaan leven, naar de in de Schrift daarvoor gestelde regelen, geregistreerd in belijdenis en kerkenordening, hebben allen, die zich als op de Schrift naar de confessie gegronde kerkgemeenschap beschouwen, de **plicht**, na te gaan of ze met dezulken niet behoren te leven in kerkelijke zin. Want „**ónze**” op langere of kortere termijn **planmatige** daad van kerkvergadering behoort **naar ons beste weten** te beantwoorden aan de **goddelijke** congregatie, waarbuiten „geen zaligheid is”.

Dat betekent dus: als wij met de Christelijke Gereformeerden vanwege eigenwillige redenen niet **WILLEN** samenkomen, verbeuren wij het recht onze congregatie aan te dienen als een van God in en voor ons land met zijn zegen bevroonde en met zijn waarmerk voorziene. En als de Christelijke Gereformeerden om gelijksoortige eigenwillige redenen datzelfde zouden doen in omgekeerde richting, vallen zij onder hetzelfde oordeel... En als wij soms **allebei** uit vadsigheid of gemakzucht of uit mensenvrees, of om „liggingsverschillen”, of opleidingsschoolkwesties dezelfde **negatieve** houding zouden aannemen, dan zouden we ook **allebei** onze stroom, die we elk voor zich als stroom des Geestes aanmerken, zien verzanden”.

Tot zover dit wel wat lange citaat van Schilder. Het is uit „De Reformatie, 24e jaargang, no 27, 2 april 1949, p. 223. De cursiveringen en aanhalingstekens zijn alle van Schilder zelf.

Het „in de crisis” speelt hier dus een rol in de verhouding van onze in 1944 vrijgemaakte Geref. Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken.

Enige jaren later voert Schilder het crisis-motief wederom aan in dezelfde verhouding in een polemiek met prof. J. J. v. d. Schuit. U kunt die vinden, eveneens in „De Reformatie”, 26e jaargang, no 32, 33, 12 en 19 mei, 1951. Schilder had in een artikel over „Goed Vrijgemaakt” enkele „kenmerken” van „goed vrijgemaakt” opgesomd, waaronder ook dit: dat je met alle rare snuiters in één kerkverband wil samenleven, die bereid zijn langs de geordende weg elkaar te dragen in meningsverschillen, die pas heel langzaam kunnen worden opgelost qua geschillen, en die, zodra het hun bij gebleken noodzaak(!) gelukt mócht zijn (wat een hele toer vaak is!) een geschilvan-mening te formuleren in confessionele taal, het langs de geordende weg te behandelen naar Schrift en Belijdenis”.

Prof. v. d. S. vreest dat hier weer een poort opengezet wordt, al is het maar op een kier, voor leergeschillen, en schrijft een artikel onder de vraag: kan het ook anders? En

Schilder antwoordt: het kan op duizend manieren. „Dat het anders kan dan het bij de Afscheiding toegegaan is, erkent de Acte van Afscheiding zelf bij voorbaat... want het is reeds in 1834 en volgende jaren lang niet overal zo gegaan, als in Ulrum. Dat kan niet. Kan het ook anders? Het kan op duizend manieren. Want in elke vrijmaking hangt de manier van de daad van de één voor een deel af van de manier van het optreden van de ander. **Wie een vrijmaking naar één vast model wil, moet maar naar huis gaan: hij is een verongelukt artiest**”. (p. 268).

Ik ben zo vrij de gulden woorden van deze laatste zin te laten verdrukken!

Maar Schilder was nog niet uit gesproken; luisteren we verder:

„Het is niet de vraag, of het ook anders kan. Want er zijn duizend manieren van het rijden van een verkeerde schaats en dus ook duizend manieren om van het bepaalde moment, waarin God in het heden ons voor een nieuwe situatie plaatst, in concrete nieuwe handelingen te komen tot herstel van wat gebroken is en tot opbouw in vereende marscolonne”. (p. 269).

Als prof. v. d. S. dan ook vraagt: is goed vrijgemaakt ook gelijk aan goed christelijk gereformeerd? en dan geneigd is die vraag toestemmend te beantwoorden, dan zegt Schilder: neen, „ik geloof, dat goed vrijgemaakt niet hetzelfde is als goed christelijk gereformeerd. Want **iedere crisis heeft haar eigen geschiedenis**. Ik herhaal: het kan op duizend manieren. Maar wel geloof ik, dat een goede (d.w.z. gehoorzame) vrijgemaakte hetzelfde zal willen worden als een goede (d.w.z. gehoorzame) christelijke gereformeerde, zodra ze maar **beiden** weer „in de crisis” gekomen zijn. Zodra ergens Gods Geest een herleving wekt, komt **IEDEREEN** voor de vraag te staan: wat moet ik doen, om de grenzen zo eng en zo ruim te trekken als de Geest blijkens het Woord gedaan heeft voor mijn ogen?” (p. 279; hier en daar heb ik meer vetgedrukt dan K. S.).

***

Maar niet alleen van na de Vrijmaking dateert dit crisis-motief bij Schilder en niet slechts in de verhouding tot de Christelijke Gereformeerden na 1944 hanteert Schilder dit motief, — reeds in 1935 maakt hij er de Hervormden onrustig mee. Men leze en herleze zijn onvolprezen brochure „**Ons aller Moeder**”. (Kan in de R.B.-serie niet eens een herdruk verzorgd worden over dit mooie staal van Schilders polemische gaven in zijn levenslange worsteling om de eenheid der kerk?)

Deze brochure staat in verband met de herdenking der Afscheiding in 1944 en reageert op een herdenkingssamenkomst in hervormde kring.

Op p. 93 lezen we:

„En zodra ieder, die God vreest, binnen de Gereformeerde Kerken en buiten haar, zijn God weer de hand geeft en weer gehoorzaam wordt, zullen wij de eenheid krijgen, waarnaar in 1834 gesnakt is. Dan komt er dat levende, concrete **samen-opnieuw-zich-institueren**. Dan zal het ene gegeven instituut het andere „in de crisis brengen”; dan zal de levensstroom zich verleggen; hij zal de onwillige voorbijgaan, de zuurlijkende Jona, die niet danken kan voor een concrete bekering, ook bij anderen. Dan zal **de hele kudde naar buiten** zijn geleid. En dan zullen wij iets gedaan hebben tegen de antichrist, die op weg is. Dit iets zal meer dan zijn dan stichtelijk gepreut; 't zal daad zijn. Stichtende, bouwen-de daad”. (vetgedr. van mij).

Voor wie een en ander nog niet duidelijk mocht zijn een herinnering aan de grondgedachte van Schilders kerkbeschouwing:

die vindt hij in zondag 21 van de Catechismus, waar ten antwoord op de vraag wat de heilige algemene christelijke kerk is, een omschrijving wordt gegeven van **het kerkvergaderend werk** van Jezus Christus. Schilder werd nu niet moede om altoos weer te zeggen, dat de kerk niet is een gegeven instituut, dat daar kant en klaar, fix und fertig voor ons staat en waar we lid van zijn, — maar dat de kerk is het altijd nog doorgaande en ons steeds weer voor verrassingen plaatsende vergaderingswerk van Christus. Dat is niet af voor de jongste Dag. En daar kunnen nog de wonderlijkste dingen mee gebeuren, van deformatie en reformatie, van afval en toeloop, — en niemand moet zich daarom vast nestelen op zijn plaatsje in het gegeven eigen

instituut, waar zijn ouders lid waren en hijzelf gedoopt werd en belijdenis deed, enz. Nooit mogen we ons laten zeggen in de kerk: blijf onder alle omstandigheden trouw aan dit of dat gegeven instituut. Hier mag alleen klinken: blijf onder alle omstandigheden trouw aan GOD in het institueren. Trouw, — dus niet aan het instituut, maar in het institueren, met Christus mee. Want het institueren van de kerk, „dat is een levend, spanningsvol, concreet, immer doorgaand werk, dat de gelovigen onder vele andere hun opgedragen werken dienen te verrichten”, gehoorzaam aan hun Koning. (p. 60). Dat institueren van Christus gaat dagelijks door en dus ook het onze. Op elke ongedachte wending en op elke onverwachte situatie zullen we bedacht moeten zijn. Dat zal voor de kerkelijk-gereformeerde betekenen „het open staan, elke dag, voor iedere op goede grondslag ondernomen poging tot hereniging met de zich tot gehoorzaamheid in het institueren bekerende gelovigen uit andere kerkformaties en het ongebroke corrigeren van eigen kerkelijk leven”. (p. 65).

***

Inzake het vraagstuk der **Pluriformiteit** heeft men vaak gemeend te moeten kiezen tussen de pluriformiteit der kerken en de uniformiteit der kerk; het eerste zou dan protestants zijn en het andere rooms-katholiek. Schilder heeft ons oog geopend voor het misleidende van dit dilemma, en het pleit gevoerd voor de pluriformiteit binnen de ware kerk.

Zo heeft men hem ook verweten, dat zijn beschouwing over de eenheid der kerk en zijn vasthouden aan de confessionele regel van „buiten de kerk geen zaligheid” uit moest komen bij de roomse kerkidee. Maar opnieuw wringt men hem dan in een verkeerd dilemma, want Schilder heeft nimmer de eenheid der kerk nagejaagd door de gelovigen uit alle kerken naar zijn eigen gegeven kerkinstituut te drijven, gelijk Rome die eenheid gerealiseerd ziet in haar eigen instituut. De kerk buiten welke geen zaligheid is zag Schilder in de kerk, zoals ze omschreven wordt in z. 21 als het immer doorgaande kerkvergaderende werk van Christus. En de eenheid zag hij gerealiseerd worden, dáár waar een gelovige in geloofsgehoorzaamheid, actueel en gedateerd, mee zich nemen liet en alzo zelve ook van harte mee ging doen, zich inschakelen liet en dus niet aan de kant bleef staan, zodra zijn hart en oog open ging en warm liep voor deze kerkvergaderende Christus.

En wat dan die **crisis** betreft: die deed zich o.a. voor, toen Christus door zijn knecht Paulus ook heidenen tot geloof bracht en joden-christenen daardoor niet weinig in verlegenheid gebracht werden. Want nu zeggen de jудаїsten: die uit de heidenen moeten zich eerst maar eens laten **besnijden**, voordat wij ze kunnen erkennen als volwaardige leden van onze joods-christelijke kerk. Maar Paulus zegt door de Geest: **gij** waart nabij en zij waren verre, maar ge **waart** er geen van beiden; en zeg nu niet: **zij** moeten zich bij ons voegen en daartoe hetzelfde paadje van wetsverordeningen en ceremoniën aflopen, dat **wij** hebben moeten bewandelen; **neen**, Christus heeft door Zijn kruis die twee waren tot één nieuwe mens, tot één nieuw lichaam gemaakt, door u beiden, jood en heiden, met God te verzoenen! (Ef. 2 : 16).

Mutatis mutandis deed die crisis zich ook voor in de **vorige eeuw**, toen God in Zijn onbegrijpelijke barmhartigheid een tweede uitleiding uit het diensthuis der hervormde hiërarchie gaf ná de Afscheiding. Dat ging die tweede keer heel anders dan de eerste keer. En die van 1886 konden maar o zo moeilijk tot de erkenning komen, dat 1834 ook Gods werk geweest was, terwijl voor die van 1834 er de verzoeking lag de broeders van 1886 de weg en methode van 1834 voor te schrijven. Het is zonneklaar, dat de Doleantie de kerken der Afscheiding in de crisis bracht, maar dat evenzeer de niet te negeren aanwezigheid van deze kerken de dolerenden in de crisis moest brengen. Heel de worsteling tussen 1886 en 1892 om tot eenheid te komen ging er om, dat de dolerenden er niets voor voelden zich zonder meer bij de afgescheidenen aan te sluiten, maar dat deze op hun beurt zich niet wilden zien geïntegreerd worden in de dolerende groep. Het was de worsteling met vlees en bloed om **wederzijds** de schapen naar buiten te drijven en zich **van beide kanten** te laten integreren in het kerkvergaderende

werk van Christus, en zo ontstond daar in 1892 een **nieuw kerkinstituut**.

***

„In de crisis”.

Er wordt wel gezegd, dat ons vrijgemaakte kerkelijke leven momenteel in de crisis komt, en ik ben geneigd dat te geloven... maar zijn we ook geneigd dat te bejammern, omdat we ons gegeven kerkinstituut bedreigd zien? Omdat we „DE vrijmaking” van 1944 bedreigd zien door anderen, die het anders doen, „en er zijn duizend manieren om het anders te doen”? „Wie een vrijmaking naar één vast model wil, moet maar naar huis gaan”.

Komen we vandaag de dag niet allemáál in de crisis: synodalen, vrijgemaakten, christelijke gereformeerden, en zien de gereformeerden in de herv. kerk niet naar ons? Moge de heilzame onrust onder de drie eerst genoemde gelovigen over een verdeeldheid, die niet uit God is, ook die vierde groep aangrijpen, over een eenheid, die niet uit God is.

Alle schapen moeten naar buiten om sámen te leren van Christus en het te leren aan en van elkaar: het volgen van de Herder-Koning in het met Hem mede vergaderen van heel Zijn kudde en het met Hem mede institueren van Zijn Kerk.

Misschien gaan we grote dingen beleven, wanneer gegeven instituten scheuren of verdwijnen, om plaats te maken voor een instituut, dat effect is van wat Christus vandaag wil van ons en werkt onder ons.

Misschien... Maar zonder misschien luidt Zijn dagorder:

waakt en bidt, bidt en werkt, werkt en weest bereid als grote dingen gaan gebeuren, en veracht daarom de dag der kleine dingen niet.

„In de crisis”, —

daarin is de verzoeking van de Boze, nevens de beproeving van de Here.

Houdt daarom de crisis voor enkel vreugde, want gij weet dat de beproefdheid van uw geloof en geloofswerk volharding uitwerkt, en op volharding „staat” de kroon des levens! (Jac. 1 : 2, 12).

C. P. Plooy.

BOEKBESPREKING

Prediking en Uitverkiezing.

Kort overzicht van de strijd, gevoerd in de Christelijke Afgescheidene Gereformeerde Kerk tussen 1850 en 1870, over de plaats van de leer der uitverkiezing in de prediking, door prof. C. Veenhof. J. H. Kok N.V., Kampen 1959.

Het is een onderlinge afspraak van de redacteurs van „Opbouw”, dat de door hen uitgegeven geschriften ook door hen zelf zullen worden besproken. En daarom moet ondergetekende het bovengenoemde boek aankondigen. Die aankondiging wordt uiteraard geen recensie. Laat ik haar mogen geven in de vorm van een praatje rondom en over het boek.

Zoals men reeds uit de titel kan opmaken gaat dit boek over de Afgescheiden Kerken. En laat ik dáármee mogen beginnen: het is mij altijd een grote vreugde geweest mij in het leven van die kerken te mogen verdiepen.

Als kleine jongen heb ik met open mond geluisterd als mijn vader ons vertelde van de Afscheiding en de strijd en de vreugden der Afgescheiden Kerken. Hij kón daarover vertellen, want hij had die kerken lief met heel zijn hart.

Ik heb in mijn jeugd jaren in eigen omgeving iets mogen leren kennen van wat het beste in de Afgescheiden Kerken is geweest. Er was in de gesprekken, die ik half-begrijpend, maar heel goed verstaande, beleefde — gesprekken over de dienst des Heren, over zonde, geloof, gebed, strijd, de „wereld” — iets dat een onuitwisbare indruk op mij maakte. Er straalde iets uit op, ik heb dat later begrepen, van de echte vrees des Heren, de vrees om de Here verdriet te doen: En die vrees zette een stempel op heel het leven.

Ik kan mij b.v. niet herinneren, dat er bij ons thuis ooit over mensen geroddeld werd. Als een van ons het waagde om iets denig-rends over anderen te zeggen, liep hij kans een pak slaag te krijgen, vergezeld van een opmerking als: „Jochie, als je je zelf en je

eigen boze hart een beetje hebt leren kennen, dan zal je het wel laten over anderen te praten, dan heb je genoeg aan je zelf". En wee als we het waagden iets van de catechisatie of de preek te zeggen! Dat werd beschouwd als Majesteitsschennis!

Wat was er een liefde voor de kerk. Er werd over die liefde nooit geredeneerd. Ze was er. Ze doortrok heel het leven. Er was altijd iets feestelijks en gewijds in als men zich „opmaakte" om naar de kerk te gaan. Ik heb het mijn vader meermalen horen vertellen: toen in ons dorp de eerste (chr.) geref. kerk werd gebouwd — het was in 1880 — wilden mijn grootouders ook wat offeren. Die kerk was verschrikkelijk duur! Het was maar een eenvoudig stenen gebouwtje — het bestaat nog! — maar het kostte niet minder dan de kapitale som van **twaaalf honderd** gulden. Een legendarisch hoog bedrag. Nog meer dan duizend gulden! Mijn grootvader „verdiende" als tuinman bij een in Indië rijk geworden millionair 's zomers 70 cent en 's winters 60 cent per dag. U weet wel: met werken van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, zaterdag inbegrepen. Een twaalf-ponder roggebrood kostte toen — het was nog voor de invasie van het Amerikaanse graan — 90 cent! En er waren zes kinderen. Maar ook mijn grootouders wilden offeren. En toen werd besloten het varken — de enige vlees- en vet-voorraad voor het gezin voor een heel jaar — te verkopen. De simpele theologie van mijn grootmoeder was deze: De Here heeft het **nodig** en dan kan en zal Hij ons ook best een jaar lang zonder vlees en vet in het leven houden. Hetgeen dan ook geschied is.

De Bazuin werd gespeld. Men leefde bij „de oude Gispén". Hoe vaak heb ik het gehoord, het klinkt me nog in de oren: „Gispén zei eens". Wat hebben die krant en die man een enorme invloed uitgeoefend. Ja, de Bazuin werd gelezen. Maar vraag niet hoe! Ik zie nog oude stukgelezen nummers — uit de tachtiger en negentiger jaren — voor mij. Er stonden, met potlood geschreven, **twaaalf** namen op! Dat kwam omdat het abonnements-geld zo verschrikkelijk hoog was. Verbeeld u. Zes gulden per jaar! Zo'n kapitaal kon één alleen niet opbrengen. En daarom las men de krant maar met z'n twaalven!

De Theologische School had men lief met een bijna bovenaardse liefde. Ik weet precies hoe er over gesproken werd. Nog zie ik „De Spiegel" met de portretten van de in 1912 benoemde professoren op tafel liggen. We zaten als jongens er over gebogen. En mijn vader vertelde allerlei wonderlijks en schoons van de School en de ongelofelijk geleerde en vrome mannen, die daar onderwijsgaven. Ik kon er als kleine jongen niet goed uit wijs worden. Want het begrip „school" — dat viel voor mij samen met „onze" school aan de Kampweg, met Meester Heule en Meester Van Mourik en zo. Maar zeker hadden we voor die professoren minstens even veel respect en schitterden ze voor ons met een even glanzend aureool van heiligheid als de paus bij de roomse jongens! (In de loop der jaren is dit oordeel over de kamper proffen, om misverstand te voorkomen zij dat even meegedeeld, wel enigszins gewijzigd!) Ik hoor nog de toon van verdriet in de stem van mijn vader toen hij vertelde dat Dr Aalders, Dr De Moor en Dr Wielenga voor het professoraat in Kampen hadden bedankt, omdat ze van oordeel waren, dat „de School" er eigenlijk niet moest zijn! Hoe was zo iets toch mogelijk?

Voor Kuyper had men diep respect. Ik kan mij niet anders herinneren, dan dat met grote eerbied en bewondering over hem werd gesproken. Maar ten opzichte van verschillende punten in „de leer" volgde men hem per se niet. Kuyper „redeneert veel te veel". „We moeten bij het eenvoudige woord blijven". Dat waren zo de zinnen waarmee men positie tegenover hem koos. Vooral van de „veronderstelde wedergeboorte" met den aankleef van dien moest men niets hebben. Het verzet daartegen had een religieuze achtergrond. Men vreesde, dat het consequent ernst maken met die constructie de vreeze des Heren zou aantasten. Men kon haar niet in overeenstemming brengen met de geweldige ernst van de zonde, van de verdoemelijkheid van de mens en van de genade van God; ze streed met de ernstige waarschuwingen en dreigingen waarmee God juist de bondelingen aanspreekt, en met de prediking, dat alleen wie waarachtig geloofd leven zal. Mijn Vader liet in 1905 van Kok een pak van de brochure

„Vijf stellingen" komen — het bekende geschrift waarin Lindeboom c.s. zich tegen enkele kuyperiaanse stellingen keerde — en bracht die onder de leden van de kerk aan de man. Jaren lang lagen ergens op zolder nog een stuk of wat exemplaren daarvan.

Merkwaardig was ook de verhouding tot de mensen, die „buiten" waren. Speciaal tegenover de leden van de „grote kerk". Van vijandschap of bitterheid, laat staan hoogmoed of haat, heb ik nooit iets gemerkt. Integendeel er was onder de leden van de „kleine kerk" eerder een bewogenheid met de velen die nog in de duisternis of althans niet in het volle licht stonden. De persoonlijke verhoudingen met de niet-kerkgenoten was veelal hartelijk en vriendelijk. „Ze moeten aan ons zien dat we de Here liefhebben. Ze kijken naar ons en ze moeten een voorbeeld aan ons kunnen nemen". In zinnen als deze probeerde men de norm voor de omgang met de buitenstaanders te formuleren. Omgekeerd was er bij de meeste buitenstaanders een zeker ontzag en eerbied voor de Afgescheidenen. Ik hoorde in mijn jeugd eens het volgende vertellen. Een rijke dame in ons dorp, had een „afgescheiden" tuinman en een „afgescheiden" keukenmeid. Beide waren al „op jaren gekomen". In een gezelschap werd deze dame er eens mee geplaagd dat ze zulk „fijn" personeel had. „Praten jullie maar", was haar antwoord, „als ik plotseling weg moest gaan en ik bleef tien jaar weg, en ik liet alle deuren en kasten in mijn huis open, dan zou ik bij mijn terugkomst alles in nog beter conditie aantreffen dan ik het achtergelaten had". Ons dorp was voor twee derde liberaal. Maar een afgescheiden diaken, een wagenmaker, werd altijd met overgrote meerderheid in de gemeenteraad gekozen. Zijn soliditeit en integriteit, zijn echt christen-zijn, waren van die aard, dat men hem steeds weer herkoos.

Maar — zo zeiden de oude afgescheiden domine's nog wel eens — we zijn afgedwaald, laten we tot ons onderwerp terugkeren! Ik wilde maar zeggen, dat de liefde voor de Afgescheiden Kerken mee een beetje aangeboren, althans reeds met de paplepel ingegeven is. De oude „Verhagen" en later de „boeken van Rullmann" stonden bij ons thuis als lectuur na de bijbel zeer hoog genoteerd.

Door een merkwaardig gebeuren kreeg die belangstelling voor de Afgescheiden Kerken nog een speciaal accent.

Het vond plaats tijdens de vergaderingen van de verschrikkelijke synode van 1943, die alle bezwaarschriften tegen de leeruitspraken van 1942 afwees en ze sterker dan ooit, namelijk als „goddelijke waarheid", handhaafde. In die dagen praktizeerde ik meermalen over de vraag: hoe zou men over verbond en doop in de Afgescheiden Kerken hebben gedacht? Hoe zou met name Helenius de Cock daarover hebben gesproken? Deze doceerde in Kampen de dogmatiek van 1860—1882. Maar De Cock liet geen dogmatisch leer- of handboek na. En evenmin dictaten voorzover ik weet. Ik ben toen in mijn brochureverzameling — resultaat van een oude hobby — gaan neuzen. En in een nog niet gecatalogiseerde collectie vond ik er ook een aantal van Helenius de Cock. Daar was o.a. bij: Historisch Overzicht van de Formulieren van Eenheid en de Liturgische Geschriften van de Christelijke Gereformeerde Kerk. In dat boekje — speciaal voor zijn studenten geschreven — geeft De Cock een beschrijving van het ontstaan, het karakter, de inhoud van de belijdenisschriften en de formulieren van doop, avondmaal enz. Maar midden in dat boekje — op p. 66—77 — geeft De Cock ook een korte uiteenzetting omtrent het verbond, de belofte, de doop! En tot mijn grote verbazing en vreugde vond ik daar een uiteenzetting, welke zeer veel leek op wat de bezwaarden, speciaal uit Calvijns geschriften, hadden geleerd en uitgesproken. Onmiddellijk heb ik daarover toen een aantal artikelen geschreven, die door Ds Rietberg graag in De Wachter werden opgenomen, maar waarover ik op de synode nog al het een en ander te horen kreeg.

Vanaf die belevenis heeft de vraag: wat leefde in de Afgescheiden Kerken zo na 1854? me niet meer losgelaten. In de fijne samenwerking met Dam en Holwerda, waaruit „Rondom „1905" werd geboren, hebben we gedrieën uren gesproken over wat we hadden ontdekt, óók onder de Afgescheidenen. In die tijd maakte ik ook kennis met de boeken van Pieters en Kreulen over: De Kinderdoop, en: Het Baptisme. Langzamerhand werd het me

duidelijk, dat in de Afgescheiden kerken enorm veel was gedacht en geschreven over verbond en doop en dat daarover ook zeer fel werd gestreden. Vooral door de lectuur van de weekbladen **De Stem** en **De Bazuin** kwam ik hoe langer hoe meer in aanraking met het **leven** der Afgescheidenen en Afgescheiden Kerken. Wanneer men nummer na nummer van de tientallen jaargangen van deze bladen op zich laat inwerken, leeft men zo'n gehele periode uit het leven der Kerken mee en krijgt dat hoe langer hoe duidelijker gestalte voor je. Ook de tientallen, soms zo heerlijk naïeve, verslagen van de vergaderingen van de Curatoren der Theologische School, de Handelingen van de Algemene Synoden en — niet het minst — het veelkleurige „Mengelwerk" van de tientallen „Jaarboekjes" leverden een enorme hoeveelheid buitengewoon belangwekkend materiaal op!

Vooral één ding greep mij hoe langer hoe meer. Het is dit, dat die kerken, na zichzelf door een reeks van zonden, dwaasheden, ellendigheden — menselijkerwijs gesproken — op de rand van de ondergang gebracht te hebben, langzamerhand door Gods genade en **duis** ook door werkelijke bekering al meer **kerk** begonnen te worden. Men kreeg oog voor de gevaren van individualisme, groepsvorming, sectarisme, het verabsoluteren van eigen speciale ideeën, het zich afzetten tegen broeders. Men kreeg er oog voor, dat venijnige kritiek dikwijls een compensatie is van eigen zwakheid en onrust, of de openbaring daarvan, dat men in feite niet de zaak des Heren maar eigen zaak zoekt. Er kwam die schone combinatie van echt confessionele trouw en ondanks dat, of **neen: juist daarom** — de zachtmoedigheid, de vriendelijkheid, het op winnen bedacht zijn, het lokken van wie buiten zijn, gedrongen door de liefde van Christus, het expres en op allerlei wijs contact zoeken met hen om rekenschap af te leggen van de hope die in hen was.

Hoe zuiver dat alles was beseft men als men leest hoe hartelijk en ondubbelzinnig de leidlieden der Afgescheidenen de zonden hunner jeugd hebben beleden.

Het komt niet vaak voor dat kerken metterdaad zeggen: wat we toen gedaan hebben was niet goed, daarmee hebben we God bedroefd! En toch: dat is de weg, waarin ze de zegen des Heren mogen verwachten, waarin alléén ze die zegen mogen en kunnen verwachten. Welnu: de Afgescheidenen hebben hun zonden erkend en beleden. Ze deden dat op hun synode van 1840 (men kan dat vinden in mijn: In den Chaos); ze hebben dat ook later gedaan. (Zie noot 134 van Prediking en Uitverkiezing). En wonderlijk is de zegen, waarmee de Here deze kerken heeft gekroond. In een periode van veertig jaar werd, om maar iets te noemen, haar ledental meer dan vervijfvoudigd!

In het bovengenoemde boek wordt nu speciaal de strijd beschreven, welke in de Afgescheiden kerken werd gevoerd over de plaats welke de leer der uitverkiezing in de prediking moet innemen. Reeds orzichzelf is deze strijd boeiend en leerzaam. Maar het is bovendien zo, dat in die strijd twee typen theologie op elkaar botsten. Ja men mag wel zeggen twee typen van religie. Enerzijds de reformatorische en anderzijds de rationaliserende, aan de middeleeuwse scholastiek georiënteerde, „orthodoxe". En omdat de spanning daartussen tot vandaag toe, ook in eigen omgeving, voortduurt, is het nagaan van deze botsing in het verleden uitermate belangwekkend en ontdekkend.

In Prediking en Uitverkiezing wordt nu eerst een korte typering gegeven van de gespannen verhouding, die er zo omstreeks de oprichting van de Kamper School in de Afgescheiden Kerken werd gevonden. Wat gingen sommige broeders hun medebroeders soms verschrikkelijk te lijf! Daarna, in hoofdstuk II, volgt een beschrijving van de ideeën van de groep wier religie, theologie en prediking door een speculatieve constructie omtrent de verkiezing werd verwrongen. Vervolgens wordt beschreven het verzet daartegen van hen, die de reformatorische theologie en prediking hadden leren verstaan. In het derde hoofdstuk wordt getekend hoe deze conflicten en spanningen zich op de generale synoden der Afgescheiden kerken lieten gelden en hoe deze synoden daarop — zeer wijs! — reageerden. Het laatste hoofdstuk, het langste, geeft een uiteenzetting van het onderwys, het bezonnen, trouw-confessionele,

nuchtere en daarom pacificerende onderwijs, dat Helenius de Cock over het in dit boek behandelde thema gaf. In een Epiloog worden tenslotte enkele opmerkingen gemaakt, welke bij iemand die meeleeft in de huidige theologische en kerkelijke situatie als vanzelf opkomen als hij gezien heeft wat in de Afgescheiden Kerken aan menselijke zonde en Goddelijke genade te ontdekken valt. Ik heb dit boek zo trachten te schrijven dat ieder meelevend kerklid het begrijpen kan.

Aan het eigenlijke „lichaam” van dit boek heb ik nog al wat noten toegevoegd. Veel meer dan ter fundering en adstructie strikt noodzakelijk zou zijn. Maar ik heb dat gedaan om de volgende redenen. Vooreerst wilde ik graag aan belanghebbenden meedelen wat in de geraadpleegde bronnen en literatuur gevonden werd. Wanneer er mannen zullen komen, wat ik yurig hoop, die eindelijk het leven van de Afgescheiden Kerken naar zijn verschillende aspecten gaan onderzoeken, dan hebben zij aan het in de noten meegedeelde naar ik hoop reeds enige steun. Voorts heb ik in de noten iets meer willen zeggen over de besproken kwesties dan in het boek zelf mogelijk was. De opzet daarvan was immers het geven van een zo objectief mogelijk beeld van de over het in de titel van het boek genoemde toen gevoerde strijd. In de noten ben ik op verschillende momenten van de gevoerde strijd en over de kwesties waar het toen om ging als zodanig wat dieper ingegaan. Zo vindt men daar een en ander over het conflict ten aanzien van de eis des geloofs (noot 23); over Brummelkamps opvatting omtrent verbond en doop (noot 38); over de idee van de conditionaliteit in de leer van het verbond (noot 47); over de begrippen onderwerpelijk en voorwerpelijk (noot 56); over de aard en het karakter van een confessie (noot 106); over de kwestie of Calvijns theologie door één principe wordt beheerst (noot 115); over de plaats van de leer der verkiezing in Calvijns theologie (noot 124); over de functie van het woord in het leven des geloofs (noot 138); terwijl in een aantal noten aan het slot het een en ander werd meegedeeld over de herenigingen en de scheuringen, welke in de gereformeerde volksgroep gedurende de laatste eeuw — de scheuringen ontstonden steeds ook ten gevolge van conflicten over verbond, belofte, doop — plaats vonden.

Ik heb dit boek geschreven met de bedoeling de genoemde strijd zo objectief mogelijk te schetsen. Maar tegelijk toch ook met de hoop, dat veler oog zou opengaan voor het zondige en dwaze strijden over steeds dezelfde kwesties, verbond, belofte, doop. En dan een strijden, omdat men daarover altijd méér wilde zeggen dan de Schrift en de belijdenis dat doen.

Het slot van de laatste noot luidt aldus: „Wanneer men de gang van zaken — n.l. in de „gereformeerde volksgroep” — gedurende de laatste eeuw in dezen overziet, dan ontdekt men een aangrijpend, triest gebeuren. Steeds weer is men gaan speculeren over de een-voudige bijbelse gegevens omtrent verbond, verbondsbelofte en doop. En het resultaat was steeds weer dogmatisme, confessionalisme, sectarisme, schisma. Geestelijke winst leverde dat alles niet op, dan alleen in hen, die zich als gevolg van dit alles, zij het onder veel verdriet, nauwer aan de Schrift aansloten, en haar beter gingen verstaan. Maar overigens is het effect geweest onbeschrijfelijk veel persoonlijke en kerkelijke ellende en lijden; een al meer accentueren en aandikken van werkelijke of vermeende verschillen; een zich al sterker vastbijten in de eenmaal ingenomen posities; een zich vinniger afzetten tegen elkaar; een steeds verder uit elkaar groeien van de verschillende nuances onder de gereformeerden; een catastrofale verzwakking van de gereformeerde volksgroep; een onherstelbaar verlies aan werkracht der kerk; bovenal een doorlopend bedroeven van de Heilige Geest, tegenstaan van Christus in diens vergadering van zijn kerk en schenden van de ere des HEREN”. Het slot van het boek is zo: „God geve, dat het weer komen mag tot de klassiek-gereformeerde confessionaliteit en de waarlijk calvinistische oecumeniteit, zoals o.a. De Cock die verdedigde en in praktijk bracht, en daardoor leiden tot de liefde voor en het zoeken van de brede, katholieke, gereformeerde kerk”.

In deze zinnen wordt duidelijk met welke pijn en met welke hoop dit boek werd geschreven.

C. V.

PERSSCHOUW

„Almelo”

Er is over „Baarn” en „Almelo” reeds een kleine lawine van persreacties verschenen. Het is helaas onmogelijk ze alle onder de ogen der lezers te brengen. Op de beschouwingen van Prof. Herman Ridderbos wordt door Prof. Jager gereageerd in een afzonderlijk artikel. Hier geven we de kijk van Ds G. Visee. Hij schreef in zijn kerkblad onder het kopje: „Oriëntering” het volgende:

Schreven we in de voorgaande nummers van de kerkbode over persoonlijke en georganiseerde contacten tussen vrijgemaakte en niet-vrijgemaakte, we willen thans over **kerkelijke** contacten iets schrijven. Hier ware te noemen: Baarn. We willen het nu hebben over **Almelo**.

Daar heeft de raad van de niet-vrijgemaakte kerk zich per brief gericht tot de vrijgemaakte kerkeraad. De tekst van dit schrijven — in de pers gepubliceerd — is te vinden in het Gereformeerd Gezinsblad van woensdag 3 juni. We mogen volstaan met naar het Gezinsblad te verwijzen. De raad der kerk verklaart in zijn brief van 21 mei — we trachten de inhoud zo goed mogelijk samen te vatten —: 1e. Dat zij verlegen staat met de leerbeslissingen der generale synoden van 1942 en 1946; 2e. Dat de Gereformeerde kerken (niet vrijgemaakt) deze leerbeslissingen niet meer voor haar rekening hebben te nemen; 3e. Dat hij deze zaak aan de zusterkerken wil bedienen, intussen met ongeduld verwachtend het moment waarop hij de kans zal kunnen ontsluiten voor de predikant van de Gereformeerde kerk; 4e. Dat hij aan de schorsing van br J. Hagens de rechtskracht heeft ontnomen; 5e. Dat geen dogmatische constructie bij machte is de volle rijkdom van verkiezing en verbond tot uitdrukking te brengen; 6e (en hier citeren we letterlijk): „Wij ontveinzen ons de moeilijkheid niet, dat er verschil van mening over het verleden zal blijven. Laat ons echter samen het oordeel dienaangaande overgeven aan God en elkander aanvaarden, ook als ambtsdragers, gelijk Christus ons aanvaard heeft, opdat we gezamenlijk in deze tijd van afval de mens der zonde in de naam van onze Zaligmaker bestrijden”.

De raad der Gereformeerde kerk te Almelo heeft over dit schrijven — vrucht van drie jaren persoonlijk contact tussen de vrijgemaakte en niet-vrijgemaakte predikanten — in een antwoordbrief van 29 mei zijn vreugde en dankbaarheid uitgesproken. Hij verklaart te verstaan dat de niet-vrijgemaakte kerkeraad deze zaak aan de kerken van zijn verband wil voorleggen. Dat, indien het tot nader contact komt, de moeilijkheden niet gering zullen zijn. Dat o.a. zal moeten gesproken worden over de nieuwe kerkenorde. Maar in vertrouwen, dat de HEFRE zal voleindigen wat Hij begon, wacht hij verder af. En de brief sluit met de woorden: „Heel graag vernemen wij van U, zodra uw synode een uitspraak over deze zaken gedaan heeft, tijd en plaats, waarop wij elkander kunnen ontmoeten”.

Een wolkje als eens mans hand?

Wat van deze dingen te zeggen? We kunnen t.a.v. het stuk, dat van de niet-vrijgemaakte kerkeraad uitging, tweeërlei doen. We kunnen dat stuk scherp ontledend en kritisch bezien. Dat heeft ook zijn recht. En dan blijkt m.i. dat er nog wel vragen overblijven. Ernstige vragen zelfs. Maar men kan ook een andere kant op. En laten op de winst, die dit stuk bracht. **Want hier blijkt in elk geval dat niet maar bij een aantal particuliere personen, maar bij een kerkeraad op zijn minst ernstige twijfel is gerezen over de vraag: waren onze kerken met de leeruitspraken van 1942 en 1946 (de vervangingsformule) wel op de goede weg? En waren de schorsingen en afzettingen die achter die leeruitspraken aan kwamen (zo van thans overledenen als van thans nog levenden) wel voor God de HEERE verantwoord? En hoe ernstig de twijfel dienaangaande is, blijkt uit het feit dat deze kerkeraad de schorsing van een diaken, br J. Hagens, niet omdat br Hagens veranderd zou zijn, maar omdat zijn eigen oordeel veranderd is, ongedaan heeft gemaakt. Voorts daaruit dat hij zowel het hele complex van leeruitspraken 1942 als de vervangingsformule wil terugnemen om terug te keren tot de Drie**

formulieren als de enige belijdenis der kerk.

Daarvoor past in elk geval dankbaarheid en vreugde. Het zou wel eens een wolkje kunnen zijn als eens mans hand. Een wolkje, waarvan we maar niet moeten hopen dat het door de zon verteerd wordt en verdwijnt, maar dat het de voorbode mocht zijn van een overvloedige regen.

Ik sprak van dankbaarheid en vreugde.

Maar ik bedoel dan: vreugde in maart.

Dan zijn we weer blij als we de wilgenkatjes weer zien, de takken teer worden, de knoppen gaan zwellen. Echt blij. Maar dan is het nog geen mei. En als het mei wordt en de bomen in bloei staan, zijn we wéér blij. Maar de mei-vreugde, echte vreugde, is nog niet de vreugde van de oogst. In de meimaand kunnen de „ijsheiligen”²⁾ nog heel wat kwaad doen.

„Ijsheiligen”.

De herinnering aan deze „ijsheiligen” houdt ons even vast. Daar zijn we in dit geval bang van. Dat ze met hun koude adem de voorjaarsbloesem verstijven doen.

Voor deze ijs-heiligen zijn we bang.

Van meer dan één kant.

Van vrijgemaakte en niet-vrijgemaakte zijde. We vrezen aan beide zijden voor die broeders en zusters, die zouden menen dat het nu nog maar een kwestie van dagen is. Die blijken de situatie in haar ernst niet te voorzien. Die blind zijn voor hetgeen waarlijk is geschied en nog altoos menen dat wij door een professorenruzie uit elkaar werden gejaagd. En dat die ruzie nu maar weer moet worden bijgelegd. En dan maar liefst door de professoren zelf. En die ook niet zien hoe we sinds 1944 uiteengegroeid zijn. Officieel doordat — Almelo's vrijgemaakte kerkeraad heeft daar terecht op gewezen — aan de overzijde een kerkenorde is aanvaard, waarin de centraliserende tendenzen, vóór de vrijmaking reeds zo duidelijk bemerkbaar en feitelijk aanwezig, thans kerkordelijk werden vastgelegd. Maar er is meer: we denken aan veel dat van de drukpers komt en dat ginds onweersproken blijft. Mannen als dr D. J. de Groot en prof. dr G. M. den Hartogh (de laatste betuigde het van de eerste na diens overlijden; prof. dr Herman Ridderbos schreef het van zijn ambtgenoot na diens sterven) waren in ernstige zorg over de ontwikkeling van het leven in de niet-vrijgemaakte kerken.

En voorts: we vrezen van vrijgemaakte zijde de critiek; die nu al weet dat het óók met Almelo „niks is”. En betreuren een artikel van prof. Herman Ridderbos in het Gereformeerd Weekblad van 6 juni, waarin deze, wijzend op verschillen in de vrijgemaakte kerken, een wig gaat drijven tussen twee „groepen”, waarvan de ene tot exponent zou hebben prof. J. Kamphuis en de andere prof. C. Veenhof. **Dat moest prof. Ridderbos nu niet doen.** Dat hij critiek oefent op wie dan ook uit onze kring — hij ga zijn gang. Maar hij moet niet gaan proberen ons — bij ernstige verschillen in onze kerken, die we betreuren en niet kunnen ontkennen — uit elkaar te jagen. Want hij zou zich op één punt toch wel eens kunnen vergissen. Op dit punt: bij alle verschil over de huidige gang van zaken en in de beoordeling van niet-vrijgemaakte kerken zijn we, dat is mijn stellige overtuiging, één in deze zaak: dat we in 1944 e.v.j. terecht de boven-schriftuurlijke leerbesluiten; de binding daaraan; en de schorsing van zo vele ambtsdragers **verworpen hebben en nog verwerpen.**

Op dit punt is er met ons niet te transigeren. Laat men in de niet-vrijgemaakte kerken niet proberen „te vissen in troebel water”. Een dergelijk onbroederlijk doen zou wel eens de zaak van „een nieuw begin” waarover prof. Herman Ridderbos schrijft, zeer kunnen schaden.

Als men waarlijk hereniging wil, dan met ons allemaal. Naar het Woord Gods, in de band der belijdenis, met een kerkerode waarin de vrijheid der plaatselijke kerk vast verankerd is, kortom: Gereformeerd. Men spreke openlijk, broederlijk, christelijk.

Men zal moeten spreken.

In de niet-vrijgemaakte kerkeraden.

Daar allereerst.

Wij wachten af.

Dat is het enige wat wij moeten doen!

Onder ons geen gekibbel over wat men onder de niet-vrijgemaakten wel en niet doen moet. Men moet ginds spreken.

Almelo vraagt in dat kerkverband om een antwoord.

Hoe zouden we ons verblijden indien uit véle antwoorden ginds zou blijken dat er als in Almelo leed is om wat gedaan werd.

En als, wat in Almelo geschiedde van de HEERE is, van de Geest des Vaders en des Zoons (we bedoelen met dat „als” niet twijfel daaraan uit te drukken), dan komt het wel verder. Dan zal de Here Jezus Christus — hoe en langs welke wegen dan ook — ook in komende gebeurtenissen doorgaan zijn kerk te vergaderen in enigheid des geloofs.

Ik wil dit artikel eindigen met enige psalmverzen. Het eerste, dat ik liet zingen op de eerste bidstond na het dankgebed voor de schoolslag na de vrijmaking:

Dat Isrel op de HEER' vertrouwt,
zijn hoop op Gods ontferming bouw',
en stil berust' in zijn beleid
van nu tot in all' eeuwigheid. (131 : 4).

Het tweede dat we zongen op de synode van Kampen 1951 na de behandeling van de zaak ener samenspreking:

Verlos ook ons, als onze vaad'ren;
Wil ons, nog overal verspreid,
Genadig weer bijeen vergaad'ren;
Zo word' Uw Naam en roem verbreed.
(106 : 25)

En dat derde:

Ik ben een vriend, ik ben een metgezel
van allen die Uw Naam in waarheid vrezén
en léven naar Uw goddelijk bevel. (119 : 32).

En moge nooit uit ons hart versterven de bede :

Dat ieder, die U vreest, zich tot mij keer'.
(119 : 40).

¹⁾ Om meer dan een reden' lijkt het me nodig te vermelden dat dit artikel geschreven werd op maandag 8 juni en op diezelfde dag reeds bij de uitgever bezorgd. Ook om deze reden dat in mijn artikel gesproken wordt over „ijsheligen”, een uitdrukking die prof. Herman Ridderbos gebruikt in een (vervolg) artikel in het Gereformeerd Weekblad van 13 juni. Dit beeld is dus door mij niet aan hem ontleend. En niemand behoeft, waar ik ook in verband met het artikel van prof. Ridderbos over ijsheligen sprak te denken aan wat onze Oosterburen een „Retourkutsch” noemen. G. V.

²⁾ Zie noot 1.

Volgende week D.V. meer.

C. V.

Dr Ir J. STELLINGWERFF

J.l. woensdag promoveerde tot doctor in de Technische wetenschap onze medewerker Ir J. Stellingwerff. Het proefschrift, dat hij verdedigde handelde over: „Werkelijkheid en Grondmotief bij Vincent Willem van Gogh”.

In zijn dissertatie houdt Ir Stellingwerff zich bezig met de vraag naar de betekenis van een religieus grondmotief in de schilderkunst. De schrijver is namelijk van oordeel dat de schilderkunst de esthetische weergave is van de werkelijkheidservaring van de schilder. En deze visie op en ervaring van de werkelijkheid wordt nu naar de overtuiging van de promovendus volstrekt beheerst door het religieuze grondmotief waaruit de schilder — bewust of onbewust — leeft. De, om meer dan één reden, zeer belangrijke dissertatie van Dr Stellingwerff zal in ons blad binnenkort worden besproken. Hier willen wij de jonge doctor reeds van harte gelukwensen met het verwerven van de „hoogste eer” op het gebied van de wetenschap. We verwachten, zo God hem het leven geeft, van Dr Stellingwerff nog veel voor de opbouw van een gereformeerde wetenschap. Want we weten, dat het zijn diepste begeren is in zijn wetenschappelijke arbeid, op wetenschappelijk niveau, een geloofsgetuigenis te geven tegenover humanistische wetenschapsidealen van allerlei aard en kleur. — We hopen, dat we ook spoedig weer zijn zeer gewaardeerde artikelen voor ons blad zullen ontvangen.

De Red.

KERKNIEUWS

Bedankt voor Leerdam (voor de zendingsarbeid op Nieuw-Guinea): W. Boessenkool, Capelle a.d. IJssel.

Preekconsent. Aan student J. Slotman, A 100 te Heemse werd opnieuw preekconsent verleend. Nu voor de tijd van juli tot dec. 1959.

Samenspreking. Vrijdag 12 juni 1959 hebben Deputaten „voor eenheid onder de Geref. Belijders”, benoemd door de Gener. Synode der Chr. Geref. Kerken van 1956 en die „voor de samenspreking met de Chr. Geref. deputaten”, benoemd door de Gener. Synode van de Geref. Kerken in Nederland, gehouden te Bunschoten-Spakenburg 1958/59, elkaar ontmoet te Utrecht.

De vergadering werd gepreseed door de waarn. voorzitter van Chr. Geref. Deputaten, Prof. W. Kremer.

Bij de begroeting van elkander sprak Prof. W. Kremer er zijn vreugde over uit, dat de in 1951 afgebroken samensprekingen nu werden hervat. De voorzitter der Geref. Deputaten, ds J. van Bruggen, betuigde hiermede instemming, en wees op de overweging der synode van Bunschoten-Spakenburg, dat samenspreking geen doorgang mag geven aan een verkeerde oecumenistische geest. Hij sprak hierbij uit, dat begeerd werd een samenspreking, die uitging van de erkenning van het gebod des Heeren, dat hen, die één geloof belijden, roept elkander aan te nemen.

De Chr. Geref. Deputaten wensten eveneens een samenspreking in bedoelde zin. Van Chr. Geref. zijde werd voorts een nadere verklaring gegeven van het schriftuurlijk-confessioneel beginsel dier kerken, over welke uitdrukking vele kritische vragen gesteld waren in de brief van de Gener. Synode van Enschede (1955) aan die van Apeldoorn (1956).

Uit de gegeven verklaring bleek duidelijk, dat hieronder niet verstaan wordt een beginsel naast of boven de Belijdenis, maar de benaderingswijze, die in Schrift en Belijdenis zelf gegeven wordt, van dogmatische vragen, de prediking en de visie op het geloofsleven. Deze verklaring vond volledig begrip bij de Geref. Deputaten.

Vervolgens werd een uitvoerig en openhartig gesprek gevoerd ter vaststelling van de punten, die in volgende samensprekingen dienen besproken te worden, opdat de verhouding tussen beide kerken duidelijk worde.

Van Geref. zijde werd aangedrongen op de noodzaak van het meelevén en meebidden van de kerken met en voor de samensprekingen. De Chr. Geref. Deputaten stemden hiermee in.

De volgende samenspreking zal gehouden worden D.V. 1 september te Kampen.

VERSLAG VAN DE SENAAT DER THEOLOGISCHE HOGESCHOOL over het cursusjaar 1958—1959

Het Verslag over het cursusjaar 1958/59 mag beginnen met de tot dankbaarheid stemmende mededeling, dat het werd opgesteld door een weer volledige Senaat van onze Hogeschool. Daarmee is reeds impliciet aangeduid wat het meest spectaculaire gebeuren was uit het voorbijgegangene jaar, namelijk de inauguratie van Prof. J. Kamphuis, welke door de generale synode van Bunschoten-Spakenburg was benoemd tot opvolger van wijlen Prof. P. Deddens om onderwijs te geven in de Kerkhistorie en het Kerkrecht met aanverwante vakken. Na in zijn ambt te zijn ingeleid door de President-Curator, Ds D. van Dijk, aanvaardde Prof. J. Kamphuis op 9 april zijn arbeid met het uitspreken van een rede welke tot thema had:

„Een fragment uit de strijd van dominocratie contra Dominocratie, Enkele opmerkingen over de kerkrechtelijke structuur van De Remonstrantse Broederschap”.

Ten aanzien van het normale leven van onze Hogeschool kan het volgende worden meegedeeld:

De cursus 1957/1958 werd gesloten met een toespraak van de Rector Prof. C. Veenhof, welke daarin sprak over: „Over het ware kennen van het Woord des Heren”.

De nieuwe cursus, die van 1958/59 werd ingeleid door een toespraak van de pro-rector Prof. Dr H. J. Jager. Hij gaf daarin aan de studenten „Enkele praktische raadgevingen

voor aanstaande dienaren des Woords”. Op de dag waarop Prof. Dr H. J. Jager deze toespraak hield, vonden ook, der traditie getrouw, de inschrijving van nieuwe en de recensie van reeds geïmmatriculeerde studenten plaats. De namen van vier bezitters der daarvoor benodigde diploma's werden in het Album Studiosorum ingeschreven. Het waren die van de heren: H. G. Geertsema, N. E. Haas, L. J. van der Hulst, K. Verlind. Met het oog op de studie voor het doctoraal-examen werden ingeschreven de heren: J. v. d. Hoeven, J. G. Meijer, H. Pool, B. J. F. Schoep, C. J. Smelik, J. Veenhof en K. R. Veenhof.

Twee dagen na de jaardag der Hogeschool, namelijk op 8 december, droeg Prof. C. Veenhof zijn rectorale waardigheid over aan zijn door Deputaten-Curatoren als zodanig aangevoerd opvolger Prof. Dr H. J. Jager, na een rede te hebben uitgesproken waarvoor als thema was gekozen: „Prediking en Uitverkiezing, kort overzicht van de strijd, gevoerd in de Christelijk Afscheidene Gereformeerde Kerk tussen 1850 en 1870 over de plaats en de leer der verkiezing en de prediking”.

De concrete resultaten van de studie werden openbaar in de afgelegde examina. Niet minder dan zestien studenten legden het kandidaats-examen af. Via dat examen werden tot kandidaat bevorderd de heren: J. Scheltens, J. H. Kamerbeek, A. Koers, R. Hoogsteen, M. R. v. d. Berg, J. Veenhof (cum laude), K. H. de Groot, A. P. van Dijk (cum laude), M. Brandes, A. Geelhoed, A. N. Hendriks, H. W. Ophoff, J. M. Smelik, W. Wieringa, H. Krabbendam en E. Zwartevén.

Tot een promotie werden via het doctoraal-examen toegelaten J. Faber (hoofdvak dogmatiek), C. van Venetië (hoofdvak O.T.) en R. Brands (hoofdvak N.T.).

Na een met goed resultaat afgelegd propaedeutisch-examen werden tot de theologische colleges toegelaten de heren J. P. de Vries, H. J. Begemann, S. Braaksmá, R. Keessenberg, J. Stuy, J. Verhoef, T. O. G. M. Bosma. Een kandidaat voor dit examen werd afgewezen.

Aan het einde van deze cursus staan ingeschreven 3 studenten welke zich voorbereiden voor het propaedeutisch-examen, 63 welke op weg zijn naar het kandidaats en 53 welke zich lieten inschrijven of recenseren met het oog op het doctoraal-examen en promotie. Tijdens deze cursus beëindigden vier studenten, zich voorbereidend voor propaedeutisch of kandidaatsexamen, hun studie aan onze Hogeschool.

Dank zij een onderlinge regeling der hoogleraren voor de tentamens en examens in de Kerkgeschiedenis en het Kerkrecht behoeft de studie van de studenten tengevolge van het overlijden van Prof. P. Deddens geen ernstige vertraging te ondervinden.

Over de studie en het gedrag der studenten, vallen géén bijzondere dingen te rapporteren. Met grote dankbaarheid mogen we ook in dit verslag melding maken van de Theologische Hogeschool-dag. Omstreeks 8000 bezoekers vulden zeven gebouwen en luisterden als steeds met grote aandacht naar het gesprokene.

Dit verslag moge eindigen met dank aan de Here, dat Hij in zijn grote genade, ondanks onze zonden en gebreken, het werk der School deed voortgaan. En met de bede dat Hij dat steeds meer dienstbaar moge maken tot de komst van zijn Rijk en de opbouw van zijn Kerk.

Voor de Senaat der Hogeschool,

C. Veenhof,
h.t. secretaris.

VOORZIENING GEVRAAGD

in de **Dienst des Woords** op zondagen 16 en 23 augustus a.s. 's morgens 8.30 uur en 's middags 3 uur.

Brieven aan de scriba van de kerk van Oegstgeest: Jac. Vreeken, Prinses Beatrixlaan 58.

VERSCHEENEN:

Dr Ph. J. Huyser, De ouderling en de prediking, 202 blz., geb. f 8.90;

Dr D. Hedegard, De oecumenische beweging en de Bijbel, 215 blz., f 3.50;

Dr Ir J. Stellingwerff, Werkelijkheid en grondmotief bij Vincent Willem van Gogh (Proefschrift) f 13.25;

Prof. C. Veenhof, Prediking en uitverkiezing, 322 blz., geb. f 9.75.

BOEKH. BEN DOORBOS - GRONINGEN
Oude Kijk in 't Jatstraat 59 Giro 814064

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukwerk